

A zenei osztályozás helyzete

Az OKT alkalmi bizottságának munkájáról

„A zenei könyvtárak látványos fejlődésének lehattunk tanúi az elmúlt három évtizedben, de különösen a 70-es és 80-as években. Sorra létesültek a zenei részlegek a közművelődési könyvtárban, nemcsak a nagyobbakban, de sok C-típusú városi kerületi, vagy községi könyvtárakban is. Miskolcon, Békéscsabán, Szombathelyen s több más városban ezek a részlegek zenei szakkönyvtárakká fejlődtek: nagy kottatárral, színvonalas kézikönyvtárral, a különféle hangzó dokumentumok gazdag választékával, s a helybeni zenehallgatás lehetővé tétele, a kotta- és hanglemezekölcsönzés mellett egyre jelentősebb szaktájékoztató tevékenységet is folytatnak. Ilyen körülmények között megnő az állomány tárgyi feltárásának jelentősége, hiszen a színvonalas tájékoztatás alapvető feltétele a sokoldalú, a hangzó állományt analitikusan feltáró, jól szerkesztett szakkatalógus.” – írja *Surján Miklós* egy kéziratot tanulmányában. Mint sorai is mutatják, időszerűvé vált tehát, hogy a zenei osztályozás problémáival foglalkozzunk. Megtette ezt *Rónai Tamás* is, aki a megyei könyvtárak tárgyi katalógusairól szólva felhívta a figyelmet erre a szakterületre (*Könyvtári Figyelő*, 1985/2. sz.). Az Országos Könyvtárügyi Tanács osztályozási szakbizottsága felkérésére készítette *Surján Miklós* azt a felmérést, amelyből a fenti idézet is származik, és amely a zenei osztályozás helyzetét tárgyalja. Adatai szerint a zenei könyvtárakban kétféle osztályozási rendszer terjedt el: az ETO 78 és az FZO (Flexibilis Zenei Osztályozási Rendszer, amelyet *Pethes Iván* dolgozott ki és publikált 1967-ben). A speciális zenei rendszert, „az FZO-t jelenleg legalább 13 különböző nagyságrendű zenei gyűjtemény használja állományának feltárására. A gyakorlat igazolta a rendszer használhatóságát. A zenei gyűjtemények egyre növekvő száma, a gyorsan gazdagodó és a dokumentumtípusok tekintetében sokrétűbb állományok indokolják az FZO szé-

lebb körben történő elterjesztését, amihez a feltételeket minél előbb meg kell teremteni.” *Surján Miklós* konkrét javaslatai közül azokat emelem ki, amelyeknek sürgető a megvalósítása: 1. el kell végezni a rendszer korrigálását, bővítését; 2. készüljön tágyumutató, esetleg ETO konkordancia jegyzék; 3. jelentessék meg a felújított táblázatot; 4. készüljön osztályozási útmutató, vagy tankönyv; 5. legyen gondozója a rendszernek.

Szerepel két olyan pont is a javaslatok között, ami azóta megvalósult. Az egyik, hogy a

REJSE GASZTON ES OSALÁ'DJA

MAKINA 5ÉVES 7906. APR. 07

KMK továbbképzési tervébe minél előbb iktasson be zenei osztályozási tanfolyamot, ahol az FZO-t is oktatják (két ilyen is volt az elmúlt időszakban: 1986-ban Katalógusszerkesztés és szakozás a zenei könyvtárakban címmel, és 1986–1987-ben egy zenei továbbképző tanfolyam), a másik, hogy foglalkozzék a szaksajtó a zenei osztályozás kérdéseivel, szintén megvalósulni látszik, hiszen azóta több cikk is jelent meg ebben a tárgykörben a *Könyvtári Figyelő* hasábjain. Ezekből a cikkekből is kitűnik, hogy a zenei anyag feltárására kiváló FZO, amely a hatvanas évek szellemét, fogalomkészletét, felfogását tükrözi, ma már bővítésre, felújításra szorul. Az OKT osztályozási szakbizottsága ezért létrehozta a zenei osztályozás helyzetével foglalkozó alkalmi munkabizottságot, amely 1986. május 7-én ült össze, hogy megvitassa *Surján Miklós* tanulmányát, mérlegelje javaslatait és meghatározza a további teendőket. Ezen az értekezleten a következő döntés született: első lépésben az FZO korszerűsítését, fogalomkészletének felújítását kell elvégezni, ezután lehet majd gondolni az ETO 78 revíziójára is. Megalakult tehát az FZO továbbfejlesztésével foglalkozó szűkebb munkabizottság, melynek elnöke *Surján Miklós* (Baranya Megyei Könyvtár), tagjai: *Gócza Gyuláné* és *Gyimes Ferenc* (Állami Gorkij Könyvtár), *Szepesi Zsuzsanna* (MTA Zenetudományi Intézet Könyvtára), *Vavrincez Veronika* (OSZK) és végül *Zöldi Péter* (OSZK).

A bizottság a munkát még nem zárta le, szeretné figyelembe venni a kollégák véleményét is, van azonban már néhány olyan eredménye, melyet érdemes közrebocsátani. Számot adok ezért néhány olyan változtatásról, amelyek a táblázat egészét, azaz magát a rendszert érintik, majd jelzem azokat a kiegészítéseket, amelyekkel a zenei osztályozók munkáját kívánjuk segíteni.

Strukturális változások

Alapvető változás történt a rendszer szerkezetében. *Pethes Iván* rendszere három fő részre oszlik, a fogalmakat három nagy csoportba sorolja: 1. zeneirodalom (zenei szakirodalom); 2. zeneművek; 3. zenei stíluskorszakok, zenei műfajok és külsődleges formai jegyek. A zeneirodalom és a zeneművek osztályozására a főtáblázatban, a zenei stílusok, műfajok és külső formai jegyek kifejezésére pedig a „korlátozott-

tan” közös alosztásokban találjuk a megfelelő jelzeteket. (Ez utóbbi megnevezés *Pethes Ivántól* származik, helyesebb volna az általánosan közös alosztás kifejezés, hiszen a táblázat egészében használhatók.)

Az átdolgozott változat négy fő részt különböztet meg: 1. zenei szakirodalom; 2. zeneművek; 3. zenei formák (műfajok); 4. zenetörténeti stíluskorszakok és a zeneművek külső megjelenési formája. Az első három csoport jelzeteit főtáblázati számnak tekintjük, a stílus és a külső formát pedig általánosan közös alosztással fejezzük ki. Így az első csoportban (zenei szakirodalom) találhatóak a 01 a zene tudományelmélete, a 02 zeneelmélet, a 03 a zeneszerzés, előadás, oktatás elmélete és gyakorlata, a 04 zenével foglalkozó személyek, a 05 zenei szervezet, a 06 kapcsolat a más művészetekkel, a 07 zenetörténet, a 08 népzene, és a 09 segédkönyvek főtáblázati számok. A második csoportban (zeneművek) a következők: 1/4 hangszeres zene, 5/8 vokális zene; a harmadik csoportban (zenei műfajok) pedig a 9–5, a hangszeres zene műfajai, a 9–6, a vokális zene műfajai, a 9–7, a drámai, szinpad műfajok és a 9–8 iskolák főtáblázati számai. Általános közös alosztások: .032/.034 zenetörténeti stíluskorszakok, .07 zeneművek az előadás nehézsége szempontjából, .081 zeneművek részei, .089 átiratok, .09 a zeneművek megjelenésének külső formái.

Megváltozott tehát a 9-es főosztály jelzése. Az eredeti változatban ide a zenei összkiadások, gyűjtemények tartoztak, alosztása az 1/8 szerint történt, az 1/8-as főosztályok megismétlődtek a megjelenési forma, egy külső formai szempont elsődleges figyelembevételével. Az új táblázat a külső formai jegyeket a .09-es általánosan közös alosztással fejezi ki. Itt kap helyet az összkiadás, gyűjteményes kiadás jelzete is. A 9-es főosztályban a műfajokat soroljuk fel: 9-5/-8 kötőjeles jelzetekkel. Ezek a jelzetek főtáblázati számként használandók, de megengedett a kötőjeles jelzetrészek összekapcsolása a 0/8 főtáblázati számokkal.

Szükség volt a táblázatok kiegészítésére, új fogalmak bevezetésére. Ezt sürgette a régi zene reneszánsza, illetve sürgették a legújabb zene változatos megjelenési formái. Műfajok és hangszerek egyaránt hiányoznak a régi és a modern zene jelenségeinek, fogalmainak pontos kifejezésére, osztályozására, megjelölésére. A népi hangszerek sorát is ki kell bővíteni.

Pethes Iván táblázata nem foglalkozik a dzsessz és a könnyűzene műfajaival sem. A hatvanas évek óta a technika is nagyot fejlődött, új hanghordozók, új lejátszóberendezések stb. születtek. Kiegészítési javaslatainkban figyelembe vesszük a speciális területek szakembereinek véleményét.

A hangszereket csoportosító 1-es főosztály vizsgálata során a munkabizottság tagjai egyetértettek azzal a javaslattal, hogy a táblázat jelentős részében megtalálható .8 népi hangszerek, és .9 történeti hangszerek számvégződését kell valamennyi hangszer esetében a népi, illetve a régi típus kifejezésére használni, valamennyi osztály utolsó szakcsoportját pedig az „egyéb”, illetve a pontosan nem azonosítható hangszerek megjelölésére kell fenntartani. Mindez számos változást eredményezett a hangszerek korábbi felosztásához képest. Néhány példa: 14 frikciós (vonós) hangszerek, 141 hegedű, 141.8 népi hegedűk, 141.9 történeti hegedűk, 149 egyéb, az előbbi kategóriába nem sorolható frikciós hangszerek, 149.8 népi típusok, 149.9 történeti típusok.

Komoly kiegészítésre volna szükség az ütőhangszerek osztályában. Az ütősök instrumentáriuma a húszas évek tájékán nőtt meg jelentősen. A szimfonikus ütőhangszerek örökbe fogadták Latin-Amerika szinte valamennyi ütőhangszerét és néhány egzotikus hangszert is. A népi és nem népi hangszerek az ütősök családjában teljességgel összemosódnak. Az eredetileg népi hangszerek egyre nagyobb szerepet kaptak a szimfonikus zenekarokban, lassan egyenrangúvá váltak a vonós és fúvós hangszerekkel. Az ütőhangszerek szakcsoportjának felújítása céljából áttanulmányoztuk *G. Avgerinos Handbuch der Schlag- und Effektinstrumente, I. Blades Percussion instruments and their history* és *W. Kotoński A modern zenekar ütőhangszerei* című munkáit. *Kotoński* a „mai európai zenei gyakorlatban használatos” hangszereket tárgyalja, amelyek többségét nagy európai cégek állítják elő. Az FZO megfelelő főosztályába *Pethes Iván* is a 20. századi zenei gyakorlatban használatos hangszereket vette fel. Ezek között találunk olyanokat is, amelyeket inkább a népzenehez asszociálunk (például a cimbalom, a szájharmonika), de már helyet kaptak a műzenei gyakorlatban. Az ütőhangszerek osztályozásánál még több olyan hangszerrel találkozunk, amelynek népi eredete közismert. A kiegészítés a fent említett szakmunkák alapján történt, az új

hangszerek a rendszer megfelelő helyeire kerültek. Az ütőhangszereknél is meghagytuk a .8 és a .9 számvégződést az eredeti népi hangszerek és a történeti típus kifejezésére.

Nagy segítséget jelentett a népi és a régi hangszerek számbavételénél *Erdélyi Frigyesnének* a *Könyvtári Figyelőben* megjelent kiegészítési javaslata (1988/1. sz.). Néhány hasznos jegyzékkel is kiegészítjük a táblázatot. Megadjuk a táncformák és a zsánerdarabok egységesített névformájának jegyzékét, amely az A/Z névalosztás pontos és következetes megjelölését fogja segíteni. Több kisebb átcsoportosítás történt a zenei formák rendszerezésében: az opera és az opera részletei azonos szakcsoportba kerültek, részletesebb a dalirodalom kifejtése, hogy csak néhány példát említsék.

*

Beszámolóm elsődleges célja a zenei könyvtárosok és az osztályozási szakemberek tájékoztatása, egyúttal a bizottság azon kérésének tolmácsolása is, hogy javaslataikkal, észrevételeikkel segítsék munkánkat.

Gócza Gyuláné